

Programplan

Evaluering av Fagfornyelsen 2019–2025

Versjon: 08.01.2019

Innholdsfortegnelse

A Om evalueringen av Fagfornyelsen	3
1. Et evalueringsprogram om Fagfornyelsen	3
1.1 Oppdraget fra Kunnskapsdepartementet	3
1.2 Om Fagfornyelsen	3
1.3 Formålet med evalueringen	4
2. Organiseringen av arbeidet med evalueringen	4
2.1 Om programstyret	4
2.2 Forretningsorden og habilitet	5
2.3 Viktige milepæler for arbeidet	6
2.4 Økonomi	6
3. Programmets profil	6
3.1 Forventninger til vitenskapelig kvalitet og metodemangfold	6
3.2 Formidling og rapportering	7
B Sentrale temaer i evalueringen	7
4. Prosess for utvikling av nye læreplaner	8
4.1 Sentrale og lokale prosesser i den forberedende fasen	8
4.3 Utvikling av nasjonale og samiske læreplaner	9
5. Kvaliteten på læreplanverket	9
5.1 Læreplanverket som arbeids- og styringsdokument	9
5.2 Hvilken betydning får ny overordnet del for opplæringen?	9
5.3 Dybdelæring og ny definisjon av kompetanse, fra idé til planer og praksis	10
5.4 Tverrfaglige temaer i læreplaner i fag	10
5.5 Fagfornyelsen i et urfolksperspektiv, samiske læreplaner og samisk innhold i læreplanverket	10
5.6 Pedagogisk bruk av IKT	11
6. Tiltak for at det nye læreplanverket tas i bruk: veiledning, kompetanse og støtte	11
6.1 Tiltak som skal understøtte implementeringen av Fagfornyelsen	11
6.2 Fagfornyelsen og ny modell for kompetanseutvikling	12
6.3 Det lokale ansvaret for kvalitetsutvikling	12
7. Endringer i skolen som følge av Fagfornyelsen	13
7.1 Profesjonsutvikling og lokalt arbeid med læreplaner	13
7.2 Læremidler	13
7.3 Undervisning og vurdering, i og mellom fag	14
7.4 Hvordan påvirker Fagfornyelsen elevene? Motivasjon, trivsel og læring	14
Vedlegg	16
Vedlegg 1 Milepæler i Fagfornyelsen	16

A Om evalueringen av Fagfornyelsen

1. Et evalueringsprogram om Fagfornyelsen

1.1 Oppdraget fra Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet har gitt Utdanningsdirektoratet i oppdrag å etablere og gjennomføre et evalueringsprogram for fornyelsen av fagene i skolen. Dette programmet skal gi svar på om læreplanverket fornyes i tråd med målene i Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*, og om de strategiene som er valgt for utvikling og implementering av læreplanverket, bidrar til å nå målsettingene for Fagfornyelsen. Videre skal evalueringen gi kunnskap om virkningene av Fagfornyelsen.

Oppdragsbrevet trekker frem tre hovedtemaer for evalueringen:

- 1) *kvaliteten* på det nye læreplanverket og ressursene som skal understøtte dette
- 2) *endringsprosessene* knyttet til utvikling og bruk av de nye læreplanene
- 3) *virksomheter* forstått som hvordan Fagfornyelsen påvirker skolens praksis og elevenes læring

Evalueringsprogrammet skal ses i sammenheng med evalueringen av en ny modell for kompetanseutvikling.¹ Det skal ledes av et programstyre bestående av forskere og sektorrepresentanter. I denne programplanen (kapittel 4–7) presenteres hovedtemaene som er sentrale i evalueringsprogrammet nærmere. Det vil være opp til forskningsmiljøene å foreslå hvordan temaene best kan belyses, og hvordan de eventuelt kan kobles sammen.

1.2 Om Fagfornyelsen

Målene for Fagfornyelsen er definert i Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* og Stortingets Innst. 19 S (2016–2017). Fagfornyelsen omfatter alle fag i grunnskolen og de gjennomgående fagene i videregående opplæring. Fagfornyelsen skal gi et læreplanverk som forbereder elevene på fremtiden. Fagene skal få mer relevant innhold og tydeligere prioriteringer, og sammenhengen mellom fagene skal bli bedre. Fagfornyelsen skal styrke utviklingen av elevenes dybdelæring og forståelse. Demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling og folkehelse og livsmestring skal prioriteres som temaer i alle skolefag der det er relevant. Disse tre tverrfaglige temaene tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer, og elevene skal få innsikt i dilemmaer innenfor de tre temaene. De skal forstå sammenhengen mellom handlinger og konsekvenser og hvordan vi gjennom kunnskap og samarbeid kan finne løsninger.

Dagens fag beholdes, men innholdet skal fornyes. Elevene skal øves i kritisk tenkning og refleksjon, og de praktiske og estetiske fagene skal styrkes. Det skal bli rom for mer kreativitet, og elevene skal lære på nye måter. Fagfornyelsen skal bidra til et verdiløft i skolen.² Dette skal være et langsiktig fornyelsesarbeid som bygger videre på Kunnskapsløftet, og som på den måten også sikrer kontinuitet for både lærere og elever.

¹ <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/nasjonale-satsinger/ny-modell-for-kompetanseutvikling-i-skole/>

² Innst. 19 S (2016–2017) <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2016-2017/inns-201617-019s/?m=3>, <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/overordnet-del/>

Strategien for Fagfornyelsen synliggjør de ulike fasene i læreplanutviklingen.³ Den skal avklare forventningene til prosessen, og den skal sikre god involvering i arbeidet. Fagene skal fornyes av personer med høy faglig og fagdidaktisk kompetanse og erfaring. Dette skal bidra til at læreplanene legger godt til rette for en praksis som er solid forankret i pedagogisk og faglig forskning og praksis. En bred involvering skal bidra til legitimitet i prosessen og oppslutning om målsettingene for Fagfornyelsen og sikre eierskap til det nye læreplanverket. Partene i arbeidslivet medvirker gjennom en referansegruppe ledet av Kunnskapsdepartementet og i en arbeidsgruppe ledet av Utdanningsdirektoratet. Strategien legger til grunn at tidlig og bred involvering og medvirkning vil være avgjørende for god implementering. Det er et mål at dette skal være en oversiktlig prosess med god informasjon underveis, nok tid i de ulike fasene i prosessen samt tydelige forventninger til alle parter.

Utdanningsdirektoratet har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av Fagfornyelsen og har definert noen målsettinger som utgangspunkt for dette arbeidet. Disse målsettingene innebærer blant annet at lærere, skoleledere og skoleeiere skal oppleve at de nye læreplanene har et relevant innhold og tydelige prioriteringer, og at de gir grunnlag for å planlegge og gjennomføre undervisning som gir god progresjon og sammenheng i og mellom fag. Videre skal de nye læreplanene legge bedre til rette for dybdelæring og for at elevene kan tilegne seg relevant kompetanse. Det er et sentralt mål at planene skal være gode arbeids- og styringsverktøy, og at veilednings- og støtteressurser bidrar til kollektiv forståelse og tolkning av læreplanverket. Elevene skal oppleve at opplæringen har relevant innhold og gir mulighet for god progresjon. De skal også oppleve vurdering som fremmer dybdelæring, forståelse og relevant kompetanse. Direktoratets ønsker å legge til rette for skolebasert kompetanseutvikling, slik at skolene kan videreutvikle lærende profesjonsfellesskap som er preget av aktiv deltakelse, delingskultur, endringsvilje og kontinuerlig praksisutvikling.⁴

1.3 Formålet med evalueringen

Evalueringsprogrammet for Fagfornyelsen skal gi kunnskap om hvordan Fagfornyelsen gjennomføres, og hvordan skolen endres gjennom arbeidet med Fagfornyelsen. Det er viktig å finne ut om skolens praksis endrer seg, og om elever tilegner seg kompetanse i tråd med det nye kompetansebegrepet. Evalueringsprogrammet skal fremskaffe kunnskap som er til nytte for prosessen med å utvikle og ta i bruk nye læreplaner. Det skal kunne brukes til å justere Fagfornyelsen underveis og som grunnlag for fremtidig politikktutforming. Kunnskapen skal være nyttig for både sentrale myndigheter, forvaltning, skoleeiere, skoler, lærere og andre sentrale aktører.

Styret vil foreta en aktiv prioritering mellom interessante temaer og forskningsspørsmål for å sikre kunnskap som er særlig viktig for å forstå hvordan Fagfornyelsen påvirker norsk skole.

2. Organiseringen av arbeidet med evalueringen

2.1 Om programstyret

Programstyret skal sikre høy forskningsfaglig kvalitet og legitimitet for evalueringsprogrammet. Det skal velge ut forskningsmiljøer i henhold til de kriteriene som blir gitt i utlysningene. Programstyret fatter det endelige vedtaket om tildeling av oppdrag. Sekretariatet har hovedansvaret for formidling fra evalueringen,

³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi-for-Fagfornyelsen/id2537794/>

⁴ *Plan for implementering av Fagfornyelsen*, Udir 2017, oversendt til Kunnskapsdepartementet våren 2017

men medlemmer av programstyret vil også bidra til dette. Programstyret vil utarbeide årsrapporter som redegjør for programmets aktiviteter og økonomi.

Programstyret består av

- **Elaine Munthe** (leder), professor og dekan ved Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora, Universitetet i Stavanger
- **Ola Erstad** (nestleder), professor og instituttleder ved Institutt for pedagogikk, Universitetet i Oslo
- **Lise Tingleff Nielsen**, områdesjef for grunnskole, Danmarks Evalueringsinstitut
- **Knut Martin Mørken**, professor ved Matematisk institutt, Universitetet i Oslo
- **Torjer Andreas Olsen**, professor ved Senter for samiske studier, Universitetet i Tromsø
- **Elise Wedde**, seniorrådgiver, Utdanningsforbundet
- **Kristin Eidet Robstad**, kommunaldirektør i nye Kristiansand kommune
- **Kjersti Flåten**, divisjonsleder for Divisjon for kunnskap, analyse og formidling, Utdanningsdirektoratet

Observatør i styret er Hallvard Thorsen, seniorrådgiver i Kunnskapsdepartementet

Programstyret vil knytte til seg et fagpanel som skal vurdere søknader basert på tildelingskriteriene i utlysningen. Sekretariatet er plassert i Utdanningsdirektoratet. Det skal gjennomføre anskaffelse i tråd med styrets beslutninger og følge opp beslutninger om formidling fra evalueringsprogrammet.

Utdanningsdirektoratet vil være kontraktspart for de avtalene som inngås.

2.2 Forretningsorden og habilitet

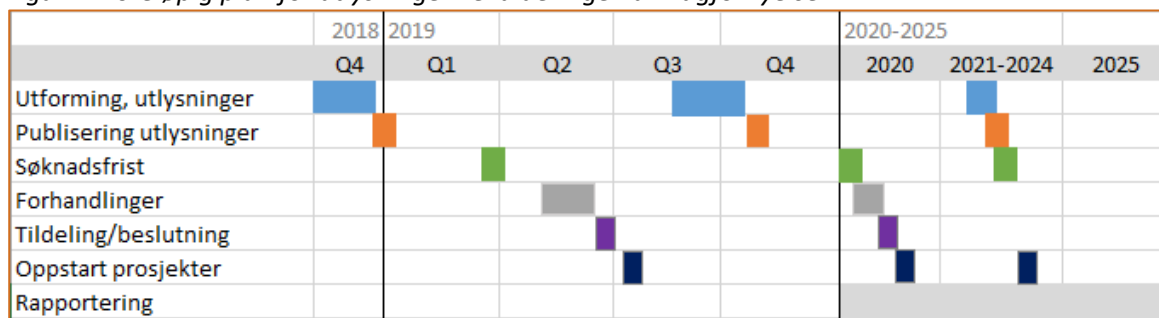
Programstyret holder møter så ofte lederen bestemmer, eller når et flertall av medlemmene ber om det. Utdanningsdirektoratet kan også be om at det gjennomføres møter ved behov. Programstyret er beslutningsdyktig når minst halvparten av medlemmene er habile og avgir stemme. Styret vil normalt søke å oppnå konsensus. Dersom en sak tas opp til avstemning, gjør styret vedtak med simpelt flertall blant de habile medlemmene. Ved stemmelikhet vil lederens stemme være avgjørende.

Programstyrets leder har et særlig ansvar for å påse at regler om habilitet, forskningsetisk kvalitetskontroll og andre relevante saksbehandlingsregler ivaretas. Sekretariatet fører møtereferater som godkjennes av programstyret. I møtereferatene skal behandling av habilitetsspørsmål dokumenteres. Styremedlemmene skal gjøre vurderinger av egen habilitet. Dersom en av styrets medlemmer blir stilt overfor beslutninger som berører arbeid de selv har deltatt eller deltaker i, skal styrelederen i samarbeid med sekretariat, vurdere habiliteten til vedkommende.

2.3 Viktige milepæler for arbeidet

Evalueringsprogrammet vil pågå fra 2019 til 2025. Figur 1 viser en foreløpig plan for utlysninger i evalueringen. Plan for utlysninger senere i programmet vil følge av beslutning om tildeling i første utlysning.

Figur 1. Foreløpig plan for utlysninger i evalueringen av Fagfornyelsen

2.4 Økonomi

Økonomisk ramme for programmet er 50 millioner kroner over hele perioden. Midlene skal gå til forskning. Styret vil lyse ut forskningsbaserte evalueringer med utgangspunkt i temaene som er beskrevet i del B i programplanen. Basert på søknader mottatt etter utlysningene vil styret beslutte hvilke områder av evalueringen det skal forhandles om, og hvilke områder som eventuelt skal lyses ut på nytt med presiseringer.

3. Programmets profil

Evalueringen av Fagfornyelsen skal kjennetegnes av åpenhet, og de valgene styret gjør, skal være godt dokumentert gjennom referater fra arbeidet. Forskingen som blir igangsatt gjennom programmet, skal gi grunnlag for videre politikktutforming og for justeringer og tiltak underveis dersom det blir påvist utfordringer knyttet til enten læreplaner eller skolenes arbeid med dem. Oppdragsgiveren vil kunne ta initiativ til samarbeid på tvers av prosjektene, for eksempel samarbeid om datainnsamling for å redusere belastningen på sektoren. Det er et ønske at formidlingen fra programmet kan koordineres mellom ulike prosjekter.

3.1 Forventninger til vitenskapelig kvalitet og metodemangfold

Programstyret ønsker forskning av høy kvalitet som er relevant for utvikling av sektoren på kort og lang sikt. Kunnskapen skal også formidles på en slik måte at den blir nyttig for politikktutforming, forvaltning og praksisfelt. Det er et mål at programmet skal føre til forskning som kan ha interesse internasjonalt. Programmet vil etterspørre forskning som benytter ulike metoder for å belyse temaene som presenteres i del B. Det vil være behov for studier som kan gi bred kunnskap om Fagfornyelsen som endringsprosess over tid, studier som gir dybdekunnskap på utvalgte områder, og utviklingsorienterte prosjekter.

Programstyret vil anskaffe prosjekter som til sammen kan belyse sentrale temaer i programmet. Styret åpner for tilbud som favner bredt og integrerer de ulike temaene, og tilbud som forholder seg til en mer avgrenset del av utlysningen. Deler av innkomne tilbud og enkeltstående tilbud vil også bli vurdert for å sikre en helhetlig portefølje.

Styret oppfordrer forskere til å samarbeide med praksisfeltet om utforming og gjennomføring av forskningsprosjekter.

Programstyret forventer at tilbyderne utvikler og begrunner de sentrale forskningsspørsmålene og – med dette som utgangspunkt – viser sammenheng mellom teorier, data, metoder og analysestrategier. Dette skal igjen kobles til antakelser om hva forskningen vil gi svar på. Forskning som tar sikte på å undersøke endringer som følge av Fagfornyelsen, må redegjøre for hvilken kunnskap en beskrivelse av førsituasjon skal basere seg på. Dette kan være både eksisterende eller planlagt innsamlet dokumentasjon.

3.2 Formidling og rapportering

Alle prosjektene skal ha en plan for rapportering og formidling som ivaretar krav til leveranser i form av statusrapporter til programmet, del- og sluttrapporter fra prosjektene, vitenskapelige publikasjoner og populærvitenskapelig formidling. Større forskningsprosjekter som går over flere år, vil levere årlige rapporter om økonomi, fremdrift og resultater. Dette vil danne grunnlag for evalueringsprogrammets årsrapport til Utdanningsdirektoratet.

Resultater fra forskningen skal formidles aktivt underveis i programperioden. Kunnskap må gjøres tilgjengelig slik at den kan anvendes i pågående arbeid. Det vil også være viktig å få frem endringer som følge av nytt læreplanverk og hvilken betydning dette har for utvikling av skolens praksis. Kommunikasjon og formidling i regi av prosjektene skal rette seg mot forskersamfunnet, sektoren og allmennheten.

Sekretariatet for evalueringen vil støtte opp om arbeidet som gjøres med kommunikasjon og formidling i prosjektene, tilrettelegge for aktiviteter og lage møteplasser hvor forskningsfunn, resultater og nye forskningsspørsmål deles og diskuteres på tvers av prosjekter og ulike målgrupper. En formidlingsplan for evalueringsprogrammet vil bli utviklet i programperioden på grunnlag av hvilke prosjekter som blir igangsatt.

B Sentrale temaer i evalueringen

Evalueringsprogrammet skal gi kunnskap om hvordan Fagfornyelsen gjennomføres, og hvorvidt skolen utvikles i tråd med intensjonene for Fagfornyelsen, om læreprosesser i skolen og om konsekvenser for elevene. I denne delen av programplanen er disse spørsmålene utdypet gjennom fire temakapitler. Disse temakapitlene vil danne utgangspunkt for anskaffelsene fra programmet.

- **Kapittel 4 *Prosess for utvikling av nye læreplaner***: Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning om sentrale prosesser i arbeidet med Fagfornyelsen. Det vil være ønskelig å få satt i gang slike forskningsprosjekter tidlig i programmet.
- **Kapittel 5 *Kvaliteten på læreplanverket***: Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning på læreplanverket som produkt. Dette kapitlet peker på sentrale innholdselementer i Fagfornyelsen, og disse momentene gir også innhold til de andre temakapitlene.
- **Kapittel 6 *Tiltak for at det nye læreplanverket tas i bruk: veiledning, kompetanse og støtte***: Tiltak som skal understøtte implementering av Fagfornyelsen, vil bli utviklet nasjonalt, og det vil bli utviklet tiltak regionalt og lokalt. Det er et mål at evalueringen av Fagfornyelsen skal gi kunnskap som kan bidra til å justere kursen underveis, og forskning om støttetiltak og ressurser kan bidra til å belyse behov og mangler.

- *Kapittel 7 Endringer i skolen som følge av Fagfornyelsen*: Fagfornyelsen har som hovedmål at praksis endres og/eller utvikles. Elevene skal merke at det er forskjell. Evalueringsprogrammet må frembringe kunnskap om endringer i skolens praksis og hva det betyr for elevene.

Evalueringsprogrammet vil være interessert i prosjekter som ser disse temaene i sammenheng. Samtidig vil det også være mulig å fremme prosjekter som avgrenser seg til å undersøke ett enkelt tema. Tilbydere vil få mulighet til å foreslå forskning som berører temaer innenfor de ulike kapitlene, og kan også foreslå forskningsspørsmål i tilknytning til de temaene som er presentert i programplanen. Det vil være ønskelig med forskningsprosjekter som belyser hele opplæringsløpet. Dette inkluderer både skolestart, overgangen mellom skoleslagene og progresjon i skoletiden.

Teksten som følger i kapittel 4–7, er en kombinasjon av sentrale temaer og mulige forskningsspørsmål. Interesserte forskningsmiljøer forventes å utvikle forskningsspørsmål og begrunnelser for disse med dette som utgangspunkt.

4. Prosess for utvikling av nye læreplaner

Implementeringen av Fagfornyelsen skal være kjennetegnet av åpenhet, samskaping og samarbeid mellom partene. I arbeidet med Fagfornyelsen legges det til grunn at reformprosesser lykkes bedre hvis de som skal videreutvikle sin praksis og sette løsningene ut i livet, også deltar aktivt i å utforme dem. Programstyret vil etterspørre forskning som kan belyse hvordan dette er gjennomført i praksis, og om og eventuelt hvordan prosessen har bidratt til å realisere målene for Fagfornyelsen.

4.1 Sentrale og lokale prosesser i den forberedende fasen

Programstyret ønsker kunnskap om hvordan både sentrale aktører og aktører i og rundt skolene har opplevd den forberedende utviklingsfasen. Arbeidet med ny overordnet del har vært fremhevet som særlig interessant knyttet til ambisjonene om samskaping, åpenhet og involvering. Her har også partene i arbeidslivet spilt en aktiv rolle. Evalueringsprogrammet etterspør kunnskap om erfaringene fra dette arbeidet og hvordan sentrale aktører vurderer både prosessene og resultatet av disse prosessene.

I Fagfornyelsen er det satt av lengre tid til at lærere og andre skal kunne gjøre seg kjent med tenkningen og sentrale elementer i Fagfornyelsen. Programstyret vil be om å få belyst hva som har skjedd ved skolene i denne perioden. Det vil være ønskelig å få kunnskap om hvordan skolene og skoleeierne har brukt den forberedende fasen, og hvilken betydning det har for deres muligheter til å realisere intensjonene med Fagfornyelsen?

Styret anser det som hensiktsmessig at dette prosjektet kommer raskt i gang mens disse erfaringene fortsatt er relativt ferske. Det vil være ønskelig å få undersøkt nærmere arbeidet fra oppstarten med overordnet del til de nye læreplanene foreligger høsten 2019, eventuelt til og med 2020. Sentrale erfaringer som kan danne grunnlag for strategier for tilsvarende prosesser i fremtiden, bør trekkes frem. Det foreligger et rikt materiale fra denne fasen av arbeidet.⁵

⁵ Dokumentasjonen inkluderer blant annet utkast, høringer, dialogkonferanser og data fra felles spørring til Skole-Norge.

4.3 Utvikling av nasjonale og samiske læreplaner

Programstyret vil be om forskning som belyser Sametingets rolle, innspill og påvirkning i læreplanprosessen. Sametinget har ansvaret for utvikling og fastsetting av læreplaner i samisk språk for grunnskolen og videregående opplæring og for særskilte samiske fag i videregående opplæring. Sametinget har myndighet til å fastsette det samiske innholdet i alle læreplaner. På bakgrunn av dette har Sametinget deltatt i gjennomføringen av Fagfornyelsen.⁶ Programstyret ønsker kunnskap om hvordan dette er gjennomført, og om opplevde konsekvenser. Styret ønsker prosjekter som inkluderer samiske skoler og skoler med samiske barn, for derigjennom å få kunnskap om hvordan implementeringsprosessene legger til rette for å virkeliggjøre Fagfornyelsen også i denne sammenhengen. Sametinget har blant annet uttrykt ønske om at evalueringen skal gi mer kunnskap om hvordan samisk undervisning praktiseres i lys av Fagfornyelsen, for eksempel konsekvenser av at mange elever tar samisk språk som fjernundervisning

5. Kvaliteten på læreplanverket

I dette kapitlet beskrives sentrale innholdselementer i Fagfornyelsen. Disse elementene bør ses i sammenheng med spørsmålene som stilles i de andre temakapitlene. Programstyret legger her til grunn at kvalitet på læreplanverket først og fremst handler om kvalitet i bruk. Styret vil derfor etterspørre en analyse av hvordan intensjonene bak Fagfornyelsen kommer til uttrykk i det nye læreplanverket, og hvordan dette igjen kan knyttes til muligheter og utfordringer når dette læreplanverket skal tas i bruk. En eventuell analyse av det nye læreplanverket som produkt vil kunne ta utgangspunkt i ambisjonene knyttet til sammenheng i og mellom fag, relevans, prioriteringer i fagene og dybdelæring. Når det gjelder bruksverdi, kan dette knyttes til spørsmål om læreplanverket som et godt styrings- og arbeidsverktøy, og om det virker motiverende og mobiliserende.

5.1 Læreplanverket som arbeids- og styringsdokument

Det nye læreplanverket skal fungere som gode styrings- og arbeidsdokumenter. Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning som undersøker dette nærmere. Spørsmålene om læreplanverket som arbeids- og styringsverktøy henger også sammen med den digitale læreplanvisningen, som omtales nærmere i kapittel 6.1. Evalueringsprogrammet vil være interessert i kunnskap om og hvordan lokale læreplaner vil være tilgjengelige for aktører utenfor den enkelte skolen. Vil det for eksempel være mulig for skoleeiere og andre å få et helhetlig blikk på hva som er innholdet i læreplanen for skolene?

5.2 Hvilken betydning får ny overordnet del for opplæringen?

Overordnet del av læreplanverket utdyper opplæringens verdigrunnlag (del 1), gjør rede for prinsipper for læring, utvikling og dannelse (del 2) og beskriver prinsipper for skolens praksis (del 3).⁷ Overordnet del gir føringer for arbeidet med å utvikle læreplaner i fag, støtteressurser og kompetansetiltak som skal støtte innføringen av fornyede læreplaner. Overordnet del trekker frem samiske verdier, med et tillegg som gjelder i den samiske skolen. Den fremhever urfolkperspektivet og betydningen av å ivareta samisk språk, kultur og samfunnsnivå. Opplæringen skal gi alle elever innsikt i dette.

Overordnet del beskriver det grunnsynet som skal prege den pedagogiske praksisen i hele grunnopplæringen. Opplæringen skal danne hele mennesket og gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner, og at dette handler om å legge til rette for skapende læringsprosesser, demokratisk deltakelse og

⁶ <https://www.sametinget.no/Tjenester/Oplæring-og-laeremidler/Sametingets-myndighet-i-forhold-til-laereplaner>

⁷ Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen

mestringsopplevelser. Overordnet del skal også ligge til grunn for samarbeidet mellom hjem og skole. Den tydeliggjør skolens og lærebedriftens ansvar for danning og for å utvikle kompetansen til alle elever og læringer. Stortinget vil at ny overordnet del skal bidra til «et verdiløft» i skolen.⁸ Evalueringsprogrammet ønsker forskning som belyser om og eventuelt hvordan ny overordnet del gir bedre sammenheng med resten av læreplanverket, om formålet med opplæringen kommer til uttrykk i planer for de enkelte fagene, og om overordnet del blir brukt aktivt i skolen? Ny overordnet del skal løfte frem og anerkjenne opplæringens brede kunnskaps- og læringssyn, og den skal peke på hvordan opplæringen kan gjøre elevene i stand til å møte livet både faglig, sosialt, praktisk og personlig. Dette kommer blant annet til uttrykk i de tverrfaglige temaene som er nærmere beskrevet i kapittel 5.3.

5.3 Dybdelæring og ny definisjon av kompetanse, fra idé til planer og praksis

Fagfornyelsen gir en ny definisjon av kompetanse: «Kompetanse er å tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning.» Likeså introduseres begrepet dybdelæring, som defineres slik: «Dybdelæring er å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder. Det innebærer at vi reflekterer over egen læring og bruker det vi har lært, på ulike måter i kjente og ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre.»

For å legge bedre til rette for dybdelæring og kompetanseutvikling skal læreplanene bli mindre omfattende, og de skal ha tydeligere prioriteringer. Skolefagene skal ha relevant innhold og progresjon i hele opplæringsløpet. Sammenhengen mellom fag skal vektlegges. Læreplanene skal legge bedre til rette for dybdelæring. Evalueringsprogrammet vil derfor ønske forskning som undersøker og vurderer hvordan det nye kompetansebegrepet og dybdelæring kommer til uttrykk i læreplandokumentene, og også hvordan dette henger sammen med utviklingen av praksis. Dette omtales nærmere i kapittel 7.

5.4 Tverrfaglige temaer i læreplaner i fag

Evalueringsprogrammet vil etterspørre kunnskap om hvordan ambisjonene knyttet til de tverrfaglige temaene kommer til syne i det nye læreplanverket. Programstyret ønsker forskning som undersøker endringer uttrykt i planer for enkeltfag, samtidig som dette ses i lys av de tverrfaglige temaene. Et spørsmål er hvorvidt kompetanse i fag og fagovergripende kompetanser uttrykt gjennom de tverrfaglige temaene kan ses som konkurrerende eller gjensidig forsterkende, og om læreplanverket speiler helhet og sammenheng på tvers av fag.

5.5 Fagfornyelsen i et urfolksperspektiv, samiske læreplaner og samisk innhold i læreplanverket

Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning om samenes plass i Fagfornyelsen, blant annet knyttet til medborgerskap og demokrati. Samisk kunnskap, språk og kultur skal være et gode for alle skoler i Norge. Det vil være ønskelig å få undersøkt om dette er et læreplanverk med tydelig plass til samiske verdier og kultur, og om dette gir en bedre læreplan for alle. Urfolksperspektivet bringer med seg interessante innfallsvinkler til Fagfornyelsen ved at det også kan knyttes til bærekraft med vekt på handling og levesett.

⁸ Innst. 19 S (2016–2017)

5.6 Pedagogisk bruk av IKT

Fagfornyelsen skal bidra til mer pedagogisk bruk av IKT i skolen og økt digital kompetanse hos elevene. Dette favner vidt og inkluderer blant annet programmering, bruk av digitale læringsressurser, kompetanseutfordringer hos elever og lærere for eksempel når det gjelder kritisk tenkning, og et dannelsesperspektiv. Fagfornyelsen vektlegger også teknologi, programmering og algoritmisk tenkning som sentrale i flere fag.⁹ Mulighetene digitaliseringen gir, skal støtte opp under læringsprosessene i større grad enn de gjør i dag. Ambisjonen er at elevene ikke bare skal være brukere av teknologi, men at de skal oppnå kompetanse til å utvikle teknologien og utvikle digital dømmekraft. Ambisjonene på dette området krever betydelig kompetanseheving hos mange lærere. Programstyret ønsker kunnskap om hvilken plass dette får i de nye læreplanene, om opplæringen som gjennomføres i skolen, og om utviklingen av lærernes kompetanse på dette området.

6. Tiltak for at det nye læreplanverket tas i bruk: veiledning, kompetanse og støtte

Evalueringsprogrammet vil etterspørre kunnskap om hvordan de strategiene som er valgt for utvikling og implementering av læreplanverket, bidrar til eller hemmer arbeidet med Fagfornyelsen.

Dette kapitlet peker på sentrale tiltak som skal understøtte at det nye læreplanverket tas i bruk som uttrykk for disse strategiene. Programmet vil etterspørre forskning som undersøker tiltakene som skal understøtte at skolene kan ta i bruk det nye læreplanverket. Det vil være verdifullt å få kartlagt og systematisert ulike aktørers erfaringer med disse tiltakene i en tidlig fase, slik at dette kan danne grunnlag for justering av tiltak.

6.1 Tiltak som skal understøtte implementeringen av Fagfornyelsen

Programstyret ønsker kunnskap om ulike tiltak som skal bidra til at det nye læreplanverket tas i bruk på en god måte. Dette kan være tiltak som er utviklet av ulike aktører. Styret ønsker å få evaluert strategien for implementering av Fagfornyelsen. Strategien kommer blant annet til uttrykk ved en tiltakspakke bestående av digitalisert læreplanvisning med integrerte støtteressurser til overordnet del og læreplaner for fag. I tillegg tilbys en skolebasert kompetansepakke på nett som skal hjelpe skoler å ta i bruk det nye læreplanverket etter intensjonene. Styret ønsker en evaluering av om og på hvilken måte det nye digitale læreplanverktøyet påvirker skolens og lærernes læreplan- og opplæringspraksis, og hvordan støtteressurser og eventuell deltakelse i kompetansepakken påvirker og spiller sammen med bruken av den digitale læreplanvisningen. Dette kan danne grunnlag for en vurdering av strategien for implementering av Fagfornyelsen.

Evalueringsprogrammet vil også være interessert i å få undersøkt tilstøtende problemstillinger. I forbindelse med Fagfornyelsen er det ønskelig å få mer kunnskap om tiltakene som skal understøtte implementering i en samisk kontekst, for eksempel om bruken av nettverk og UH-institusjonenes rolle i dette.¹⁰ Det kan også være interessant å få kunnskap om læreres opplevelse av å delta i nettverk for å dele erfaringer og kompetanse med hverandre.

⁹ Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet og Framtid, fornyelse og digitalisering - Digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen 2017–2021*

¹⁰ Evalueringen av Fagfornyelsen bør ses i sammenheng med Evalueringen av ny modell for kompetanseutvikling, se punkt 6.2.

6.2 Fagfornyelsen og ny modell for kompetanseutvikling

Samtidig som Fagfornyelsen skal settes ut i livet, innføres det en ny modell for kompetanseutvikling. Den nye kompetansemodellen består av tre ulike ordninger: den desentraliserte ordningen, oppfølgingsordningen og innovasjonsordningen. I *den desentraliserte ordningen* skal statlige midler til kompetanseutvikling brukes på en måte som er bedre tilpasset lokale behov enn i dag. Kompetanseutviklingstiltakene skal i størst mulig grad være skolebaserte. Gjennom *oppfølgingsordningen* skal skoleeiere som over tid har hatt svake resultater, få ekstra oppfølging som skal styrke deres evne til å ta ansvar for kvalitetsutvikling lokalt. I *innovasjonsordningen* lyser Norges forskningsråd ut midler til forskningsprosjekter som skal måle effekten av tiltak for økt kvalitet i barnehage og skole. Den desentraliserte ordningen og oppfølgingsordningen skal evalueres gjennom et eget oppdrag. For mange skoleeiere vil Fagfornyelsen være et sentralt element i strategiene knyttet til kompetanseheving. Implementeringen av Fagfornyelsen må derfor ses i sammenheng med den nye modellen for kompetanseutvikling.

Meld. St. 28 (2015–2016) vektlegger viktigheten av å skape en felles forståelse blant alle aktørene for behovet for endring, og at dette skal danne utgangspunkt for planer for å sikre nødvendig kompetanse og kapasitet til å gjennomføre endringene: «For at endringer i læreplanverket skal få betydning for praksisen og for elevenes læring, er det avgjørende at de som skal gjennomføre endringene, utvikler eierskap til dem og gis rom for å analysere hvordan de kan imøtekomme dem. Det samme gjelder kompetanse og kapasitet til å ta endringene i bruk»¹¹. Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning som kan belyse dette, blant annet ved å se på sammenhengen mellom opplevd behov, kompetansehevingstiltak ved skolene og strategiene som skoleeiere, regionale myndigheter, lokale universitets- og høyskolemiljøer og andre relevante aktører har for å understøtte dette.

6.3 Det lokale ansvaret for kvalitetsutvikling

Meld. St. 21 (2016–2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen* legger vekt på det lokale ansvaret for kvalitetsutvikling. Skoleeierne har ansvaret for å lage en *helhetlig plan* for kompetanseutvikling i sine skoler der både individuelle og kollektive kompetansehevingstiltak inngår. Skoleeierne må med andre ord se ulike tiltak i sammenheng og vurdere dem opp mot skolens behov. Evalueringsprogrammet for Fagfornyelsen vil ikke etterspørre evalueringer av særskilte tiltak eller nasjonale satsninger, men vil være interessert i kunnskap om hvordan skoleeiere og skoler utvikler strategier som integrerer disse tiltakene, og hva dette betyr for gjennomføringen av Fagfornyelsen. Regionale myndigheter og universitets- og høyskolesektoren vil også være interessante aktører i denne sammenheng.

Evalueringsprogrammet vil legge vekt på å få kunnskap på et tidlig tidspunkt om tiltakene som skal understøtte implementeringen av Fagfornyelsen, for at denne kunnskapen skal kunne benyttes for å justere disse tiltakene. Det vil for eksempel være verdifullt å få kunnskap om hvordan tiltakene ser ut til å fungere i perioden fra læreplanene foreligger i november 2019 til den skal begynne å gjelde i august 2020. Evalueringsprogrammet ønsker kunnskap om hvordan skolene arbeider med å ta i bruk det nye læreplanverket, og om hvordan tiltakene beskrevet over understøtter dette.

¹¹ Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*

7. Endringer i skolen som følge av Fagfornyelsen

Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning som belyser om og eventuelt på hvilke måter Fagfornyelsen endrer praksisen i skolen, og som studerer muligheter for og faktisk kompetanseutvikling blant elevene. Programmet ønsker kunnskap om profesjonsutvikling. Det er videre et ønske å få kunnskap som belyser hvordan selve undervisningen og vurderingspraksiser endres i perioden, og hvordan eventuelle endringer henger sammen med fornyede læreplaner. Evalueringsprogrammet vil etterspørre kunnskap om eventuelle endringer i elevenes motivasjon, mestring og trivsel, og om hvordan Fagfornyelsen påvirker elevenes kompetanse. Dette henger også sammen med målsettingene i overordnet del. Hvordan elever og lærere opplever det nye læreplanverket, bør tillegges vekt.

Det tar tid å etablere ny praksis, og elevenes læring er et resultat av mange faktorer som det kan være krevende å skille fra hverandre. Samtidig vil det være verdifullt å få undersøkt eventuelle systematiske endringer i elevenes læring, særlig hvis dette kan knyttes til sentrale elementer i det nye læreplanverket, tiltak for å innføre dette og praksisendringer. Læring kan her ses både som resultat og som prosess. På dette området kan det også være aktuelt med opsjoner på forskningsprosjekter som strekker seg ut over den angitte programperioden for nettopp å fange opp endringsprosesser som tar lengre tid. Delkapitlene under redegjør nærmere for noen hovedspørsmål knyttet til hva programstyret oppfatter som sentrale områder å undersøke knyttet til virkninger.

7.1 Profesjonsutvikling og lokalt arbeid med læreplaner

I Fagfornyelsen legges det særlig vekt på profesjonsfellesskapet og kollektive skoleutviklingsprosesser. Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning som undersøker systematiske endringer i skolens praksis. Overordnet del angir at «skolen skal være et profesjonsfaglig fellesskap der lærere, ledere og andre ansatte reflekterer over felles verdier, og vurderer og videreutvikler sin praksis»¹². Styret ønsker særlig informasjon om læreres planlegging og gjennomføring av undervisning knyttet til fag eller fagovergripende kompetanser. En undersøkelse av Fagfornyelsens betydning for kollektiv profesjonsutvikling involverer også spørsmål om skoleledernes og skoleeierens rolle i Fagfornyelsen. Evalueringsprogrammet vil derfor etterspørre kunnskap om i hvilken grad og på hvilken måte skoleeiere og skoleledere er i stand til å legge til rette for robuste og varige endringsprosesser, herunder strategier for utvikling av kompetanse. Profesjonsutvikling kan anses som påvirkninger og medvirkninger, og ulike forandringer kan skje gjennom blant annet organisering av arbeidet, holdninger og handlinger. Dette berører både det individuelle og det kollektive planet. I Fagfornyelsen er det lagt særlig vekt på kollektive skoleutviklingsprosesser.

7.2 Læremidler

Læremidler har alltid hatt stor innvirkning på hva som skjer i klasserommet. Det er en rekke læremidler å velge mellom, og i mange fag brukes læremidlene mer eller mindre som en ramme i læringsarbeidet for å hjelpe læreren med å ha oversikt over veien mot kompetansemålene. Det kan derfor være ønskelig å få undersøkt hvilke læremidler som er i bruk etter at Fagfornyelsen har trått i kraft. Bidrar læremidlene til å støtte opp under Fagfornyelsen? Gjennom syr det nye kompetansebegrepet og dybdelæring som et sentralt begrep, læremidlene? Er læremidlene en støtte for læreren i arbeidet med tverrfaglige tema? Støtter læremidlene opp om de endringene i praksis som Fagfornyelsen innebærer, og gjør læremidlene det enklere for læreren å gjennomføre disse? Spørsmålene knyttet til læremidler gjelder også samiske

¹² Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen

skoler og skoler med samiske barn, og utfordringene knyttet til dette er blant annet beskrevet i Evalueringen av Kunnskapsløftet.

7.3 Undervisning og vurdering, i og mellom fag

Fagfornyelsen skal føre til at elevene opplever opplæringen annerledes. Evalueringsprogrammet ønsker derfor kunnskap om hva som skjer med undervisning og vurdering i og mellom fag som følge av Fagfornyelsen. Hvordan forstår skolene dybdelæring og tverrfaglige temaer, for eksempel, og hvordan kommer dette til uttrykk i undervisning og vurdering? Er det noen fag som utmerker seg som særlig interessante å undersøke i denne sammenheng?

Evalueringsprogrammet etterspør forskning som kan gi innsikt i hvordan undervisning og vurderingspraksis endres som følge av Fagfornyelsen. Disse innsiktene må også bli gjort tilgjengelig for både politikkutvikling, forvaltning og praksis. Samtidig etterspør evalueringsprogrammet et langsiktig perspektiv på endringsprosessene i skolen. Dette forutsetter god kunnskap om hva som kjennetegner praksisene i skolen i det Fagfornyelsen trer i kraft.

Meld. St. 28 (2015–2016) legger vekt på læringsfremmende undervisvurdering og at standpunktvurdering og eksamen samlet sett må gi pålitelig og relevant informasjon om elevenes kompetanse. Undervisvurdering er tema i ny overordnet del, og det skal utvikles en fagspesifikk omtale i læreplanen av hva som kjennetegner vurdering i det enkelte faget. Vurderingsforskriften skal revideres, og det skal utvikles veiledende kjennetegn på måloppnåelse i flere fag og på flere trinn enn i dag. Til sist skal sluttvurderingsordningene i fagene gjennomgå. Det er nedsatt en eksamensgruppe med vurderingsforskere og fagfolk som skal bistå Utdanningsdirektoratet i arbeidet med å utrede et helhetlig eksamensordningssystem for fagene som omfattes av Fagfornyelsen. Evalueringsprogrammet vil etterspørre forskning som kan belyse hvorvidt det utvikles nye vurderingsformer som speiler det nye kompetansebegrepet og ambisjonene knyttet til dybdelæring.

7.4 Hvordan påvirker Fagfornyelsen elevene? Motivasjon, trivsel og læring

En god skole er en skole hvor alle opplever tilhørighet, mestring og læring. Formålsparagrafen og overordnet del legger til grunn *et bredt lærings- og dannelsesoppdrag*. Danning skjer gjennom utvikling av kunnskap, ved at elevene er aktive bidragsytere i skapende læringsprosesser, og ved at lærerne fremmer elevenes mot til å uttrykke egne meninger og evne til å lytte til andre. Gjennom Fagfornyelsen skal både skolens brede formål og elevenes faglige læring som resultat og prosess bli bedre ivaretatt.

Det vil være ønskelig å få kunnskap om hvorvidt Fagfornyelsen gir nye muligheter for elever som til nå ikke i tilstrekkelig grad har klart å nyttiggjøre seg av opplæringen. Er det for eksempel mulig å identifisere mer varierte lærings situasjoner og mer fleksible måter å arbeide med både læring og vurdering på? Vil elever som sliter med lav motivasjon og lav opplevd mestring, få et bedre skoleløp og et bedre grunnlag for voksenlivet? Dette kan også gjelde elever med stort læringspotensial. Dette kan igjen knyttes til spørsmål om elevrollen som tegnes opp i Fagfornyelsen og om noen elever kan tenkes å profitere mer på dette enn andre? Vil for eksempel et mer aktivt forhold til stoffmengden gagne elever med særskilte behov? Vil det nye læreplanverket gjøre det lettere å lage og gjennomføre tilpassede planer? Kan de tverrfaglige temaene bli en ressurs for elever med særskilte behov? Mer variasjon kan også handle om at de praktiske elementene i opplæringen skal få større oppmerksomhet, og dette kan ha betydning for elevenes mestring og motivasjon. Innenfor kunst og håndverk vil det for eksempel nå bli lagt større vekt på de

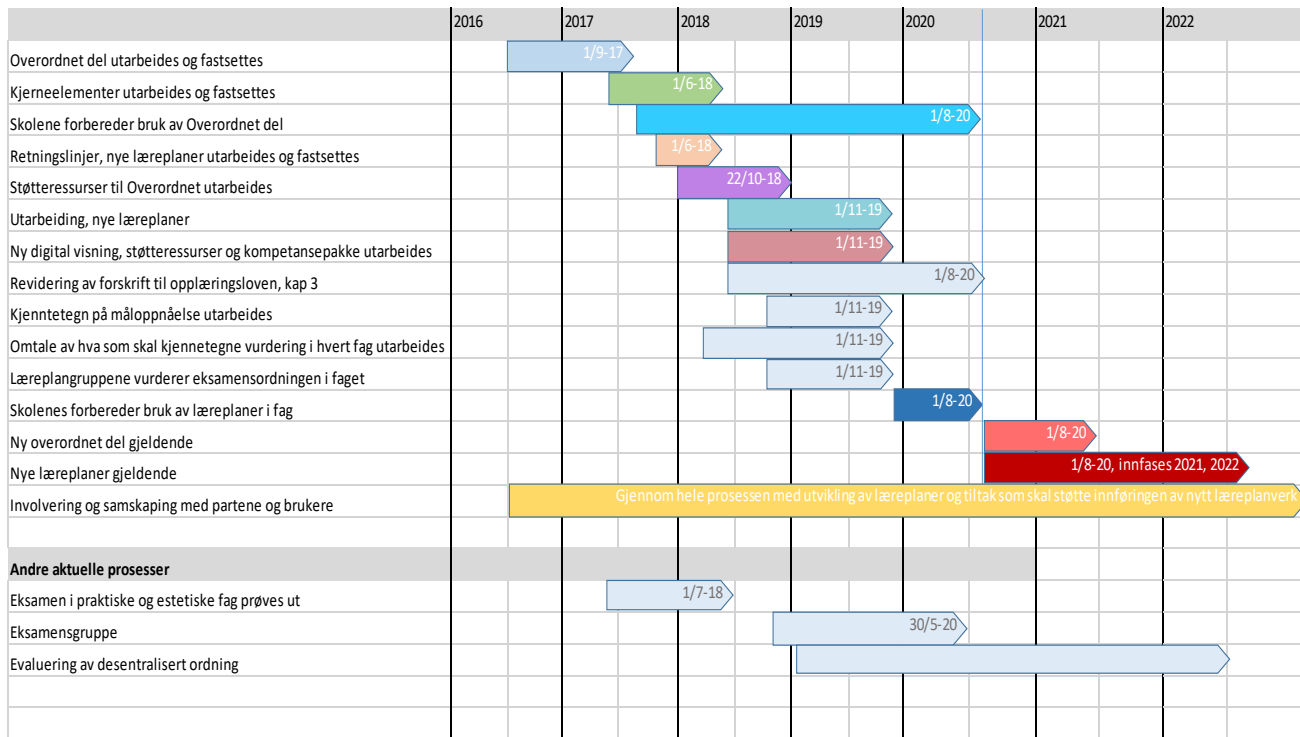
håndverksmessige aspektene, og det utvikles nå nye eksamensformer i praktisk-estetiske fag for at elevene skal kunne vise sin kompetanse i disse fagene.

Fagfornyelsen skal bidra til at vi på individ- og samfunnsnivå blir bedre rustet til å møte utfordringene som ligger foran oss. Evalueringsprogrammet vil be om prosjekter som kan gi svar på om og hvordan Fagfornyelsen bidrar til dette. Et grunnleggende spørsmål er hva som vil være gode uttrykk for at elevene lærer på en annen måte? Med utgangspunkt i definisjonene på dybdelæring vil det være ønskelig med forskning som undersøker i hvilken grad de *gradvis utvikler kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder*. Hvordan kan vi finne ut om de i større grad *reflekterer over egen læring og bruker det de har lært, på ulike måter i både kjente og ukjente situasjoner, både alene og sammen med andre*? Hvordan kan vi undersøke om lærerne i større grad etablerer vurderingssituasjoner som bygger på en slik forståelsen av hva læring er? Styret ønsker også forskning som undersøker elevenes erfaringer med den nye læreplanen, for eksempel om de opplever god sammenheng mellom det de lærer i ulike fag. Det nye kompetansebegrepet medfører at evalueringsprogrammet også bør undersøke om elevene tilegner seg gode holdninger, refleksjon og etisk tenkning.

Programstyret vil be tilbyderne vurdere fordeler og ulemper ved å benytte data fra eksisterende kilder, og i det hele tatt hvordan man kan samle empiriske data for å kartlegge endringer på en god måte. Forslagene bør argumentere tydelig for hvorfor forskningsstrategiene vil gi relevante svar gitt målsettingene for Fagfornyelsen.

Vedlegg

Vedlegg 1 Milepæler i Fagfornyelsen

Evalueringen av Fagfornyelsen 2019–2025

Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no